

УДК 339.92

МЕХАНІЗМ ТРАНСФОРМАЦІЇ ЕКОНОМІЧНИХ СИСТЕМ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА

Цюпа І.З., аспірантка

Волинський національний університет ім. Лесі Українки

Анализируются механизмы трансформации экономических систем трансграничного сотрудничества. Определены основные проблемы и преграды, которые препятствуют трансформации.

Ключевые слова: механизм, экономическая система, трансграничное сотрудничество, трансформация, модель.

The mechanisms of the transformation of economic systems of transboundary cooperation are analyzed. The major problems and interceptions, which prevent the transformation, are determined.

Key words: mechanism, economic system, transboundary cooperation, transformation, model.

Постановка проблеми. Транскордонне співробітництво сьогодні є однією з важливих форм європейської інтеграції. Воно посідає провідне місце у процесі розробки регіональної політики України. Завдяки транскордонному співробітництву підвищується активність господарської діяльності на прикордонних територіях, конкурентоспроможність останніх шляхом мобілізації природно-ресурсного потенціалу регіонів сусідніх країн; внаслідок усунення бар'єрів для руху товарів, послуг, капіталу, інфраструктури і технологій досягається інтегральний ефект. Учасникам транскордонного співробітництва необхідно постійно вдосконалювати, поглиблювати свої відносини, вирішувати спільні проблеми для того, щоб досягти максимальної ефективності у транскордонному співробітництві.

Аналіз останніх джерел досліджень і публікацій. Аналіз суспільної трансформації можливий у контексті різних пізнавальних методологій. На даному етапі розвитку країн Центральної та Східної Європи особливу теоретичну та практичну цінність становлять наукові дослідження, які стосуються вивчення трансформації суспільства як цілісного соціуму. Визначення оптимальних шляхів розвитку вітчизняної економіки передбачає обґрунтування її реального стану в контексті сучасних світових господарських процесів.

Саме тому структурна складова аналізу економічних перетворень на різних рівнях міжнародних економічних відносин у взаємодії та взаємозв'язку з найбільш істотними соціально-економічними та інституціональними трансформаціями заслуговує окремої уваги. Необхідність здійснення цього структурного підходу обумовлена природою трансформаційних перетворень у різних галузях світового господарства та ділянках міжнародного економічного простору.

Такі зарубіжні науковці, як В.Г. Афанасьєв «Системність і суспільство» (1980), Л. Бертланфі «Загальна теорія систем» (1968), Н.Л. Бусленко «Моделювання складних систем» (1978), Е. Квейд «Аналіз складних систем» (1990), Дж. Клір «Системологія» (1990), Г. Гакен «Синергетика» (1985) досліджували питання трансформації економічних складних систем. Серед українських вчених, перш за все, варто відзначити М. Згуровського і Н. Панкратову «Системний аналіз. Проблеми. Методологія. Додатки», а також А.С. Гальчинського «Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи: Методологічні аспекти» [3].

Проте, сказати, що дана проблема є глибоко дослідженою, не можна. Більше того, до цього часу тема трансформації економічних моделей залишається однією з найбільш невизначених.

Постановка завдань. Метою даної роботи є обґрунтування механізмів формування якісно нової економічної системи співробітництва в сучасних геополітичних і гео економічних умовах, розробка теоретичних, методичних, практичних рекомендацій щодо їх впровадження на різних рівнях активності суб'єктів ЗЕВ.

Згідно з поставленою метою було поставлено такі завдання:

- здійснити аналіз вітчизняної та зарубіжної літератури за темою дослідження;
- визначити і охарактеризувати особливості економічних відносин у контексті транскордонного співробітництва;
- дослідити існуючі системи економічних відносин;
- зробити висновки і пропозиції щодо трансформації економічної системи в контексті транскордонного співробітництва.

Виклад основного матеріалу. Характерною ознакою сучасності є ускладнення структури економічних систем, прискорення науково-технічних змін і розширення глобалізації. Процеси змін охоплюють практично всі світові країни, водночас відкриваючи нові можливості і створюючи нові загрози і ризики.

Оскільки нестабільність і непередбачуваність розвитку стають буденністю, загострюється потреба в економічно-філософському осмисленні суті, структурної динаміки і механізмів трансформації економічних систем в умовах глобалізації. Особливої ваги набирає аналіз господарського розвитку як нелінійного, багатоваріантного і сповненого протиріч процесу.

Проблема трансформації економічних моделей в умовах глобалізації набуває особливого науково-теоретичного і практичного значення з урахуванням сучасних реалій розвитку держави.

Досвід, отриманий з роками, переконливо вказує на необхідність перегляду сформованої на даний момент моделі розвитку, виявлення екзогенних і ендогенних ризиків трансформації економіки України, обґрунтування стратегічних пріоритетів її ефективної інтеграції в глобальний економічний простір [2].

Протягом останніх двох десятиліть регіональні програми набули першочергового значення, а їх масштаби значно зросли. Важливим елементом і основною метою більшості сучасних регіональних програм є:

- структурні перетворення територій;
- створення нових робочих місць;
- забезпечення конкурентоспроможності передових галузей на національному і міжнародному ринках.

При цьому науково-технічна складова регіональної політики виступає як основний засіб реалізації вказаної мети, оскільки досягнення ефективної і довготривалої конкурентоспроможності продукції і послуг можливе лише на основі інноваційного процесу, що спирається на силу наукового потенціалу. Більше того, часи, коли можна було обмежитись залученням зовнішніх інвестицій лише за допомогою податкових пільг, пройшли, а об'єктивні особливості сучасного етапу розвитку передбачають опору на внутрішні ресурси, в першу чергу інтелектуальні, а також довготривалу перспективну, багатогранну політику, яка включає в себе складний комплекс законодавчих, економічних, організаційних і політичних заходів, здатних ефективно впливати на всі стадії процесу трансформації моделі економічного співробітництва [6].

Відштовхуючись від історичного досвіду, можна помітити, що економічне зростання в кожній країні на певних стадіях розвитку відбувається через відповідні структурні трансформації в сфері економіки.

В умовах євроінтеграції структурна трансформація економіки транскордонного регіону набуває все більшої актуальності.

Правильний вибір пріоритетних напрямків приводить до успішного проведення структурних перетворень.

Вибір пріоритетів при структуруванні економіки транскордонних регіонів повинен відповідати таким вимогам:

- 1) всебічне врахування економічних, екологічних, соціально-демографічних умов і факторів транскордонного об'єднання;
- 2) найбільш повне та ефективне використання існуючої в транскордонному регіоні ресурсної бази;
- 3) впровадження технологій, що відповідають сучасним світовим стандартам;
- 4) розширення економічної самостійності транскордонного регіону;
- 5) формування конкурентного середовища, ринкової інфраструктури та ринкових механізмів саморегулювання економічних процесів;
- 6) формування та накопичення інвестиційного потенціалу [3].

Трансформація як діяльність спрямована на корекцію розвитку шляхом формування певних змін в умовах функціонування економічної системи, що базується на її складній організації.

Пояснюючи динаміку трансформаційних економічних процесів і якісних зрушень у розвитку економіки в процесі переходу із одного якісного стану в інший, потрібно використати такі теорії:

- ієрархічних систем;
- самоорганізації;
- еволюції;

- синергетики;
- катастроф;
- системного аналізу.

Механізм трансформації включає у себе зміну компонентів, параметрів, пропорцій та зв'язків економічної системи у процесі переходу на новий якісний стан, під впливом зовнішнього середовища. Процес трансформації є динамічним і виступає водночас як процес та результат, що приводить до аналізу процесу зміни економічної системи з оцінкою її якісного стану. Ця оцінка системи здійснюється, перш за все, тоді, коли потрібно підтримати її життєздатність і примноження потенціалу розвитку [7].

Усі можливі стани системи та її варіанти розвитку можна визначити механізмом *біфуркацій* – неоднозначністю характеристики системи, багатовекторністю розвитку та множинністю варіантів, реалізація яких залежить від впливу сукупності чинників, що визначають стан системи у критичній точці. Характерною рисою економічних біфуркацій є зростання чинників, які здатні впливати на вибір траєкторії динаміки. Вони притаманні громадським організаціям, де зростає значення регулюючих та спрямовуючих впливів і різних суб'єктивних моментів, пов'язаних з функціонуванням державних інститутів [4].

Розвиток складних систем з позиції просторово-часової організації характеризується:

- 1) переходом від сталості до стану дестабілізації і навпаки;
- 2) зміною режимів розвитку, що оцінюються з позицій збільшення і зменшення рівня дисбалансу.

Діалектика процесів рівноваги та стійкості системи, взаємозалежність є базою для реалізації механізмів її самоорганізації. Основою розвитку системи є закономірності її просторово-часової організації, що визначають механізми переходу від одного стану в інший.

Взаємозв'язок єдності просторової і часової організації системи є одним з головних принципів трансформації [3].

Бажання України інтегруватися в світовий глобальний простір вимагає побудови та реалізації такої економічної системи транскордонного співробітництва, котра б відповідала загально визнаній практиці як внутрішньої, так і міжнародної співпраці регіонів і створила підґрунтя для динамічного, збалансованого розвитку території, усунувши основні регіональні диспропорції.

Згідно зі словами Мікули Н.А.: «Саме транскордонне співробітництво та співпраця в рамках єврорегіонів сприяє розвитку інтеграційних процесів у культурній, освітній, економічній, комунікаційній та інших сферах, має властивість прискорювати процеси вирівнювання якості життя населення прикордонних територій, приводити її до середньоевропейського рівня та сприяти досягненню вільного переміщення товарів, капіталів і людей через кордон. Воно забезпечує мобілізацію місцевих ресурсів та підвищення ефективності їх використання, робить можливим об'єднання зусиль для вирішення спільних проблем у транскордонному регіоні.

Транскордонне співробітництво відіграє важливу роль як «полігон» для випробовування та адаптації європейського законодавства, інструментарію підвищення ролі регіонів, адаптації механізмів фінансової підтримки. Використання можливостей транскордонного співробітництва створює передумови забезпечення конкурентоспроможності прикордонних територій» [1].

Перехід з однієї стадії трансформації на іншу пов'язаний із зміною моделі і основними методами трансформації (табл. 1).

У табл. 1 зображено основні методи та моделі трансформації економічної системи транскордонного співробітництва. Дані теоретичні методи та моделі можна застосовувати для співробітництва країн Центральної і Східної Європи.

Зміцнення конкурентоспроможності транскордонної економіки тісно пов'язане зі структурними перетвореннями економічної системи згідно з вимогами технологічного і соціального прогресу. Адже структурні диспропорції не лише стримують реалізацію економічного потенціалу, але й підвищують вразливість економіки до зовнішніх впливів.

Саме тому здатність підвищувати конкурентоспроможність економіки забезпечується глибиною структурної трансформації, зумовленою необхідністю технологічного оновлення виробничої структури та її адаптації до змінних умов внутрішнього та зовнішнього середовища, що приводить до істотних зрушень у галузевій і секторальній структурі національної економіки, насамперед – у напрямку підвищення частки інноваційних виробництв та економічної діяльності з високою часткою доданої вартості.

Таблиця 1

**Основні методи та моделі трансформації економічної системи
транскордонного співробітництва [3]**

№	Модель	Основна функція	Головна ланка моделі	Основні методи трансформації
1	Антикризове управління	Перехід до платоспроможного стану	Зміна майнових відносин	- Ліквідація збиткових організацій - Зміна структури активів і капіталу - Зміна структури власності - Організаційно-структурна трансформація
2	Стабілізація	Перехід до фінансової стабільності	Зміна асортиментної політики	- Збільшення рентабельності виробництва - Скорочення затрат - Часткова диверсифікація - Ефективний маркетинг - Нові ринки, постачальники, клієнти - Запровадження системи планування контролю
3	Зростання	Перехід до сталого розвитку	Зміна системи управління	- Докорінна зміна системи логістики - Зміна системи управління фінансами та інвестиціями - Зміна системи управління якістю - Автоматизація управлінської діяльності - Запровадження сучасних інформаційних технологій
4	Лідерство	Перехід до лідируючої позиції у галузі	Запровадження інновацій	- Створення нових ринків - Запровадження нових продуктів НДДК - Створення гнучкої структури - Інтегровані інформаційні системи

Раніше структурні перетворення відбувалися в економіці країни і регіону стихійно, під впливом зовнішніх чинників, за відсутності єдиної стратегії структурної трансформації на основі пріоритетної орієнтації сировинних та низькотехнологічних галузей на зовнішній попит, зокрема і транскордонних. Це призвело до інтенсивної експлуатації ресурсних порівняльних переваг вітчизняної економіки [5].

Структурна трансформація є невід'ємною та обов'язковою складовою частиною економічної політики. У рамках колишньої централізовано-планової системи регіону владні структури виконували організаційно-політичні функції по впорядкуванню функціонування і розвитку регіонального господарського комплексу. В умовах ринкової економіки регіон стає повноцінним суб'єктом ринкових відносин.

Основними елементами загального процесу реструктуризації є, насамперед, глобалізація і підвищення гнучкості виробництва, інтернаціоналізація інвестиційних процесів і виробничих рішень, а також відокремлення фінансово-економічних інвестиційних стратегій. У цих умовах за розміщення виробництва конкурують не тільки національні економіки, але й окремі регіони [5; 3].

Трансформація як діяльність націлена на корекцію розвитку шляхом формування певних змін в умовах функціонування економічної системи, що базується на її складній організації. Слід брати до уваги, що рівень цін відображається на структурній стійкості системи і таким чином визначає форму перехідних процесів та ступінь трансформації [3].

Висновки. Організація складних систем не дає можливості орієнтуватися при аналізі умов та результатів її трансформації лише на односторонні показники, без урахування їх взаємодії. А двоїстість її організації не дає можливості розглядати їх динаміку в часі, у той же час не беручи до уваги зміну структури, а також вести розмову про структурні зміни поза часовим контекстом, тому що вони є сторонами єдиного процесу системної трансформації.

Що стосується України, можна зробити висновок, що сучасний стан економічної системи транскордонного співробітництва держави обумовлений низкою об'єктивних чинників, які впливають на структурну трансформацію прикордонних регіонів України і визначатимуть його майбутнє у коротко-періодовій та середньостроковій перспективах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Беленький П.Ю., Мікула Н.А., Матвеев Є.Е. Конкурентність на транскордонних ринках. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2005. – 214 с.
2. Гальчинський А.С. Глобальні трансформації: концептуальні альтернативи: Методологічні аспекти / А.С. Гальчинський / Інститут стратегічних оцінок. – К.: Либідь, 2006. – 310 с.
3. Журба І.Є. Методологічні принципи трансформації економічних систем транскордонного співробітництва // Вісник Хмельницького національного університету. – 2009. – С. 172–178.
4. Любимцева С.В. Трансформация экономических систем: направления, тенденции, перспективы: [дис. д-ра экон. наук] / С.В. Любимцева. – М.: 2004.
5. Омельчук А.О., Божок А.І. Чинники структурної трансформації економіки транскордонного об'єднання в умовах євроінтеграції. – Луцьк.
6. Особенности региональных моделей развития в условиях структурной трансформации экономики [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://electrocontrol.net/osobyennosti-ryegionalnih-modyelyey-razvitiya-v-usloviyah-strukturnoy-transformacii-ekonomiki/>.
7. Трансформация экономических систем в условиях глобализации [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://fin-i.com/obzory/ekonomika-obzory/transformatsiya-ekonomicheskikh-sistem-v-usloviyah-globalizatsii>.

УДК 336.226.211

**ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТОК НА НЕРУХОМЕ МАЙНО В РОСІЙСЬКІЙ ІМПЕРІЇ
(ДРУГА ПОЛОВИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.)****Орлик С.В.**

Кіровоградський національний технічний університет

В статье проанализирован исторический опыт налогообложения недвижимого имущества в Российской империи, в том числе в украинских губерниях. Проведен анализ элементов налогового механизма при взимании государственного налога на недвижимость. Определены проблемные вопросы и недостатки в администрировании этого налога.

Ключевые слова: налог, недвижимое имущество.

In the article historical experience of real estate taxation in Russian Empire, including Ukrainian provinces, is analyzed. The analysis of tax mechanism elements at real estate state taxing is made. Problematic issues and shortcomings in the administration of this tax are determined.

Key words: tax, real estate.

Постановка завдання. Будь-які пріоритети розвитку неможливо визначати без вивчення історичного досвіду в тій чи іншій галузі, особливо ж у сфері оподаткування. Вивчення історії оподаткування нерухомості уможливить проведення аналізу основних закономірностей і тенденцій їх виникнення, дозволить уникнути повторення помилок минулого. Вітчизняний історичний досвід дає можливість віднайдення раціонального зерна для успішного запровадження податку на нерухомість на сучасному етапі в Україні.

Аналіз досліджень та публікацій. Проблеми історії оподаткування нерухомого майна в Російській імперії майже не досліджувалися. Виняток становлять окремі праці дореволюційних науковців, сучасників досліджуваної епохи, – М. Алексеєнка, В. Лебедева, Г. Содовського, В. Твердохлебова та ін. В історико-економічних дослідженнях, що присвячені історії податкової політики, ця проблематика переважно згадується лише побіжно у розробках К. Правілової, І. Петухова, В. Орлика, В. Пушкарьової, В. Захарова та ін.

Виклад основного матеріалу. Унікальність оподаткування нерухомого майна в загальній системі оподаткування Російської імперії середини ХІХ – початку ХХ ст. полягала в тому, що зазначений об'єкт оподатковувався трьома різнорівневими податками і зборами: міським оцінним збором, земським збором та державним податком. Оподаткування нерухомого майна в Російській імперії розпочалося як суто місцеве, здійснювалося оподаткування лише міського нерухомого майна в окремих містах